

Pukovnik

dr RADOVAN RADINOVIĆ

Značajan prilog izgradnji operatike kao grane ratne vještine

(Jovo Ninković: „Nastanak i razvoj ratne operacije”

General-potpukovnika Jovu Ninkovića nije potrebno posebno predstavljati čitaocima „Vojnog dela”, jer se on sa stranica ovog časopisa oglašava već nekoliko godina. Za one koji odskora počinju druženje sa ovim časopisom treba napomenuti da se radi o autoru koji spada u plodnije vojne pisce u nas, a da je najveći broj svojih radova, makar u osnovnoj ideji i skici, po prvi put objavio upravo u „Vojnom delu”. Kao dugogodišnji nastavnik tematike koju obrađuje u svojoj knjizi: „Nastanak i razvoj ratne operacije” general Ninković je dao izuzetan doprinos ukupnom obrazovanju i osposobljavanju kadrova naših oružanih snaga. Eto, dakle, dovoljno razloga da se „Vojno delo” oglasi povodom njegove knjige: *prvo*, zbog ukupnog praktičnog doprinosa generala Ninkovića razvoju naše vojne misli uopšte, a posebno operatike kao grane ratne vještine i to na teorijskom, edukativnom i praktičnom planu i, *drugo*, zbog njegovog konkretnog ličnog doprinosa izoštravanju vojnoteorijskih karakteristika časopisa „Vojno delo”. Napokon, „Vojno delo” kao svoje bitno obilježje njeguje lijepu praksu da se u gotovo svakom broju osvrne na ona djela naše i svjetske vojne teorije ili teorija koje su za raz-

voj ratne vještine relevantne, a djelo o kojem je riječ nesumnjivo spada u tu kategoriju.

To su neki od razloga koji autora ovih redaka motivišu da se povodom objavljivanja knjige Jove Ninkovića „Nastanak i razvoj ratne operacije” obrati čitaocima „Vojnog dela” i da je, zbog njenih teorijsko-metodoloških vrijednosti, preporuči našoj naučnoj i vojnostručnoj javnosti.

Činjenica je da je djelo nagrađeno Nagradom „22. decembar” za 1985. godinu — najvišim priznanjem koje se za naučne doprinose izgradnji vojne teorije i prakse dodjeljuje u našim oružanim snagama, za ovaj osvrt ima barem dva značenja: *prvo*, radi se o djelu koje je dobilo najvišu društvenu verifikaciju, pa se njegove izvanredne vrijednosti podrazumijevaju i stoga ih je neophodno samo podvući ili unekoliko prevrednovati, *drugo*, radi se o djelu sa kojim je naša vojnonaučna i stručna javnost dobrim dijelom upoznata, pa je preostalo da se — polazeći od te činjenice —proslijedi dalje u analizi djela i podvuku njegove bitne odrednice. To su uglavnom razlozi koji nas oslobađaju potrebe da damo klasičan prikaz glavnih sadržaja i poruka ovog djela, već da se zadržimo na nekoliko njegovih temeljnih teorijskih i metodoloških odrednica i domašaja.

Autor studije je dao opštu šemu prema kojoj je moguće i, smatram, neophodno da se opredijeli svaki čitalac kada pročita ovo obimno djelo (387 gusto kucanih stranica većeg formata i tridesetak ilustracija i skica bitaka i operacija iz istorije ratova). Ta šema je: (1) u pogledu cilja, a time i sadržaja studije, autor je sebi postavio zadatak da analizira pojmovno određenje operacije kao svojevrsne ratne pojave i kategorije ratne vještine, kriterijuma vrednovanja i mogućnosti identifikacije operacije kao pojave i naučnoteorijsku zasnovanost trojne podjele ratne vještine kao posebne nauke; (2) u pogledu metoda kojim se autor služio — to je analiza reprezentativnog uzorka ratnih slučajeva radi identifikacije bitnih činilaca koji su usloveli nastanak operacija i opredijelili njen razvoj kao posebne vojnotehnološke pojave; (3) u pogledu opšteg teorijsko-metodološkog polazišta — autor je prihvatio stanovište da je poimanje operacije u njenom današnjem teorijskom viđenju relevantno i za prosuđivanje njenog nastanka i istorijske geneze. Nema sumnje da i samo postavljanje ovakvih okvira razmatranja, kako je to autor učinio u uvodu knjige, svjedoči o visokim kriterijumima teorijskog mišljenja kojih se on pridržavao kod promišljanja pitanja i problema zahvaćenih temom njegove studije. Time je svakom čitaocu,

koji se vojnom teorijom bavi kao strukom, pružio mogućnost da s njim vodi teorijski dijalog, koji može značiti i novi doprinos utemeljenju ratne vještine kao posebne teorije i nauke. A to istovremeno govori o dvije činjenice: *prvo*, o visokom teorijskom domaćinstvu ovog kapitalnog djela naše savremene vojne teorije, i *druga*, o visokom nivou njegove teorijske i metodološke kultivisanosti i oblikovanosti.

1. Poimanje operacije

Iako se poimanjem operacije autor izričito bavi na dosta ograničenom prostoru, u uvodu ove knjige, može se bez pretjerivanja reći da je čitava studija zapravo usmjerena na što temeljitije pribavljanje relevantnih odrednica elemenata pojma operacije.* Postavljajući sebi zadatak da razmotri problem nastanka i razvoja ratne operacije kroz istoriju ratova vođenih u novijem dobu (zadnjih dvije stotine godina), autor je svjestan i nekih poteškoća koje čine objektivnu teorijsku i metodološku prepreku. One su, prije svega, vezane za pojam operacije i to ne za pojam u njegovoj prošlosti već upravo u sadašnjosti. U studiji je to istaknuto u vidu tri teorijsko-metodološke teškoće i prepreke (vidi str. 11—17), koje je autor morao savladivati tokom analize i razvrstavanja građe za njeno oblikovanje, kao i u toku samog njenog oblikovanja.

Prvo metodološka teškoća, o kojoj je autor morao voditi računa, jeste činjenica da je svaka operacija kao pojava u okviru rata i oružane borbe istovremeno opšti, posebni i individualni entitet. Opštost operacije uslovljena je zakonomjernošću rata i oružane borbe, kao svojevrsnih društvenih konflikata, što svakoj pojavi unutar tog okruženja daje neka zajednička i jedinstvena obilježja i sadržaje. Posebnost operacije prouzrokovana je specifičnošću društveno-istorijskih uslova, odnosa i karakteristika sadržaja ratnih procesa vođenih u pojedinim istorijskim epohama u datim društvenim, materijalno-tehničkim i prostorno-vremenskim uslovima. Individualnost operaciji daje svaki ratni slučaj ponaosob, svaki protivnik, prostor i vrijeme, uslovi, ciljevi, snage i sredstva njenog vođenja i mnoga druga obilježja. Za autorovo istraživanje navode nje te teškoće ima smisla zato što je upravo takav karakter opera-

* Problematiku koja se odnosi na poimanje i druga teorijska određenja operacije kao ratne pojave, a posebno operacije u NOR-u i ONOR-u, autor je detaljnije razmatrao u svojoj drugoj knjizi „Teorijske osnove operatike”, (izdanje VIZ, Beograd 1985), što autor ovog osvrtu nije imao u vidu prilikom analize prve knjige. (Redakcija).

cije, kao svojevrzne ratne pojave, onemogućio da se definicijom operacije obuhvati sva njena složenost, a koja će uključiti i sve tri odrednice opštosti.

Druga metodološka poteškoća, na koju se autor poziva, jeste nepostojanje jedne, makar i načelne, odredbe pojma operacije koja bi uputila na suštastvene odrednice pojave koja se u pojmu obuhvata, a koja bi se kasnije, tokom istraživanja korak po korak popunjavala i poprimala obilježja razvijenog pojma. Nema sumnje da je autor u pravu kada to navodi kao poteškoću. Međutim, pred sličnom avanturom nalazi se svako ko se lati sličnog posla kao što je to on uradio, a to je da traga po nepoznatom ili nedovoljno poznatom. Uostalom, i sam je bio dužan da izloži svoje, kontekstualno značenje operacije, što bi mu poslužilo kao prethodni hipotetički stav za istraživanje i promišljanje razvojnosti pojave, a time i njenog pojma. To je on nešto kasnije i uradio, čime je premostio navedenu metodološku teškoću, što mu je omogućilo da prema datim odrednicama pojma operacije prati njen razvoj kroz istoriju i da mu razmatranje bude metodološki i teorijski solidno usmjereno. Istina, glavni problem koji se tu postavio bio je korektnost ponuđene definicije pojma operacije, o čemu će kasnije više biti riječi.

Treća poteškoća koju autor ističe, a koja je za njega i njegovo istraživanje imala otežavajući uticaj (i koju stoga pred čitaoca iznosi kao eventualni alibi za neke kasnije učinjene teorijske nepreciznosti), jeste različitost stanovišta sa kojih se operacija može teorijski razmatrati, što dovodi do zbrke argumentacija i do ukrštanja odrednica pojma. Autor tu ima u vidu da je operacija multidisciplinarni problem i da ga je moguće razmatrati sa aspekta društvenih, vojnotehničkih, prirodnih i polemoloških nauka. Ta različitost pristupa dovodi i do različitog stanovišta u pogledu suštinskog obilježja operacije oružanih snaga. Međutim, različitost pristupa definisanju pojma, pa i pojma operacije, imanentna je nauci i naučnicima, pa se stoga teško može prihvatiti kao dovoljan razlog za bilo kakvo opravdanje pred čitaocem, izuzev, razumije se, radi stvaranja neophodnih uslova za analizu istorijata i teorije datog pojma, što inače spada u postupak definisanja. Nije bolje stanje ni kod drugih pojmova, kada se radi o relativno novijim (misli se o novijim pojmovima u teorijsko-metodološkom smislu), tj. o pojmovima koji nisu istraženi ili su nedovoljno istraženi. Uostalom, bogatstvo pristupa autoru omogućuje da se i sam odluči u pogledu selekcije relevantnih odrednica koje pojedine definicije nude. A kada je riječ o multidisciplinarnom problemu, kao što je ratna operacija, u tom slučaju se, kao što je to i sam autor učinio, interdisciplinarno

pristupa, uvažavajući činjenicu da se problem smešta u predmetna područja različitih nauka pa ga stoga i konstituišu brojni i ponekad raznovrsni činioци. Međutim, vododelnica kojom se kreće u okviru tog multidisciplinarnog pristupa je vojnonaučni pristup, koji uvijek mora biti vrlo jasno vidljiv kad god autor odabira građu koju će apstrahovati u pojmu koji analizira. Bez imalo dilema može se istaći da je autor i tu poteškoću uspješno riješio. On maksimalno uvažava multidisciplinarnost ratne operacije, ali su u središtu njegovih razmatranja upravo vojnonaučne odrednice koje operaciju čine specifičnom ratnom pojavom.

Idući dalje u analizi pojma operacije i tragajući za sopstvenim uporištem, autor ispravno uočava da ni naša strategija oružane borbe ne daje definiciju operacije koja bi svestrano i potpuno odrazila sva suštinska svojstva te pojave (vidi str. 14). To je sasvim tačno, ali je tačno i to da se od doktrinarnog dokumenta, i to onog na strategijskom nivou ne može ni očekivati da zamijeni teoriju i da dà takvu definiciju. Sve što doktrinarni dokumenat može to je da korektno preuzme najvrednije što su teorija i nauka promislile i istražile a praksa nedvosmisleno potvrdila. Ako teorija, kao što je to slučaj kod pojma operacije, nije valjano identifikovala i analizirala sve bitne odrednice toga pojma i ako ga nije valjano definisala, tada doktrini ne preostaje ništa drugo nego da daje svoju deskriptivnu i operacionalnu definiciju, kojoj je više cilj da ne ispusti neki od bitnih sadržaja i kriterijuma razvrstavanja operacije nego da izlaže perfektu definiciju toga pojma. Na taj momenat u ovom osvrtu ne bismo ukazivali zbog Ninkovića i njegove studije, jer on svoje primjedbe daje krajnje korektno i u vrlo blagoj formi, već da bismo i tu činjenicu imali u vidu i da bismo istakli kako bi bilo bolje da je i ta definicija preciznija.

Na kraju ovoga dijela izlaganja autor ima u vidu opštu odredbu, odnosno najopštiju definiciju operacija. Tvrdi se da je ratna operacija određeni kvantum prostorno-vremenski zaokruženih borbenih dejstava dijela oružanih snaga u nekom ratnom sukobu kao manjem ili većem dijelu toga sukoba kao cjeline. Potom se iz tako shvaćene definicije operacije izvlači nekoliko kvalifikativa koji mu služe kao uporišta za kasniju analizu razvoja operacije kao ratne pojave. U protivnom, definisanje pojma operacije u kontekstu ove teme ne bi imalo nikakvog smisla. Na osnovu analize ove definicije autor, ispravno, dolazi do nekoliko kvalifikativa:

a) operacija je u suštini oružani sukob dijelova oružanih snaga zaraćenih strana, dvostrani proces u okviru kojeg se dejstva odvi-

jaju po protivuriječnim zamislima. Ovim se operacija naslanja na prirodu i suštinu rata kao konfliktne pojave;

b) operacija je istovremeno i oblik borbenih dejstava: prvi i konstitutivni elemenat oružane borbe kao cjeline; pojava koja ne postoji po sebi, već se mora organizovati, pa se može smatrati i organizacionom formom za pripremu i vođenje borbenih dejstava na strategijskom i operativnom nivou;

c) operacija je skup uzastopnih i jednovremenih bojeva, borbi, vatrenih udara, pokreta i drugih borbenih i neborbenih aktivnosti. Na osnovu toga, slijedi dalje autorovo obrazloženje — operacija nije bilo koji i bilo koliki kvantum borbenih dejstava, bez obzira što u ukupnom zbiru rezultati mogu davati operativni značaj. To su samo ona borbena dejstva koja se ostvaruju po jedinstvenoj zamisli, planu i pod jedinstvenim rukovođenjem određene komade i štaba, odnosno to moraju biti dejstva koja predstavljaju manje ili više zaokruženu operativnu ili strategijsku cjelinu.

Pored nesumnjivih kvaliteta ove analize pojma operacije, koju je izložio autor, i pri tome pokazao visoki stepen poznavanja i logike naučnog mišljenja i struke kojoj pojava pripada, njoj se osnovano može staviti i poneki prigovor za neke propuste koje rad takvih teorijskih domašaja i takvih ambicija ne bi smio dozvoliti. Dvije stvari, čini nam se, zaslužuju da u tom smislu budu spomenute.

Prvo, u pogledu kriterijuma razlikovanja operacije od svih srodnih pojava autor nam ne pruža mogućnost da shvatimo šta je suština, kriterijumska odrednica operacije kao svojevrsne ratne pojave. Autor u jednaki red smješta sve tri navedene odrednice operacije, tj. da je operacija istovremeno sukob i kao takva dvostrani proces, oblik borbenog dejstva i skup više bojeva i borbi koji se planiraju i izvode po jedinstvenoj zamisli i koja teku uzastopno i jednovremeno. Operacija doista jeste sve to što general Ninković kaže, ali ona mora imati neku svoju suštinsku odrednicu na osnovu koje je ona upravo ta pojava a ne neka druga. Dosadašnja iskustva iz istorije ratova, a ponajviše teorijsko iskustvo, nesumnjivo govore da je operacija *oblik* borbenih dejstava. Kao takva, operacija je forma organizovanja, pripremanja i vođenja oružane borbe i to: (1) određenog nivoa snaga; (2) određenog prostorno-vremenskog obima, i (3) određenog nivoa učinaka-posljedica po suprotstavljene strane. To što je operacija i sukob — proces zaraćenih i suprotstavljenih strana i skup borbi i bojeva samo je posljedica bitnije odrednice da je ona oblik u kojem se oružana borba u najopštijem i borbena dejstva u konkretnom smislu pojavljuju. Autor je svjestan činjenice da je operacija prevashodno oblik borbenog dejstva, što dokazuje ne-

brojeno puta na stranicama svoje studije, jer se njegova analiza operacije, i kao pojma i kao pojave, prije svega odnosi na oblik borbenog dejstva, ali on to nedovoljno izričito ističe, pa se može steći utisak da o tome ne vodi dovoljno računa.

Drugo, u definisanju operacije kao skupa nižih oblika borbenih dejstava autor tvrdi da to nije bilo kakav skup, već da taj skup dejstava, da bi bio operacija, mora predstavljati zaokruženu *operativnu* cjelinu. Svakako da operacija ne može biti bilo kakav, već samo određen skup, ali određenje operacije kao skupa nižih oblika borbenih dejstava, u vidu operativne cjeline, dosta je neprecizno određenje i, rekli bismo, da je to posljedica one nepreciznosti o kojoj je prethodno bilo riječi, a odnosi se na odsustvo pouzdanog kriterijuma razlikovanja operacije od svih srodnih pojava. Nije to propust samo našeg autora, niti on može za to biti isključivi i glavni krivac, već nedostatak opšte izgrađenosti vojne teorije, a posebno teorije operatike, koja je, kako je to autor ispravno konstatovao, najmlađa grana među tri discipline ratne vještine. No, kako se i general Ninković bavi pitanjem definisanja operacije, te kako je i on bio prisiljen da napravi iste propuste, izvjesno je, kritička refleksija ne može mimoći ni njega ni njegovo djelo.

2. Nastanak ratne operacije

Autor ispravno uočava da je operacija i kao pojava i kao kategorija *razvojna* i da je stoga nemoguće utvrditi momenat, tj. prostorno (rat) i vremenski (istorijski period) precizno locirati kada je ona nastala. Umjesto da nagađa u kojem ratu se operacija prvo pojavljuje, autor, posve ispravno, analizira *uslove* koji su doveli do operacije kao specifične ratne pojave. Pri tom se ispomaže teorijama koje se bave teorijom operacije i operatike kao što su teorija Tanaskovića, Rotmistrova, Mosora, Semjonova, Lojda, Bilova i dr. Metodološki je taj postupak ispravan, jer se u teoriji može najbolje sagledati ne samo geneza pojma već i pojava na koju se pojam operacije odnosi. Analizirajući te teorije autor, ispravno, uočava da je u ratovodstvu nastupilo nekoliko promjena koje su od početnog značenja koje je operaciji dao Lojd (operacija je komunikacija od magazina ka cilju kojom se kreće vojska protiv neprijatelja) i Bilov (operacija je pokret ka neprijatelju), do njenog savremenog određenja kao razvijenog oblika borbenih dejstava unijele u sadržaj toga pojma posve nove elemente. U te promjene, autor uvršćuje i analizira slijedeće: (1) promjene koje je nastanak i razvoj kapitali-

zma kao nove društveno-ekonomske formacije značio za promjene društveno-ekonomskih i materijalnih uslova za vođenje rata i oružane borbe; (2) prostranost ratišta i masovnost armija; (3) razvoj materijalno-tehničkog faktora rata; (4) promjene u sistemu rukovođenja i komandovanja u borbenim dejstvima.

General Ninković je svjestan i mnogih drugih promjena koje su tokom istorije ratova dovodile do obogaćivanja sadržaja pojma operacije, što će veoma iscrpno izložiti u svojoj studiji, ali je svoju pažnju posebno usredsredio na navedena četiri činioca. Osnovno polazište koje je u studiji dokazivao i veoma uspješno dokazao, kada je riječ o nastanku operacije kao ratne pojave, moglo bi se rezimirati u slijedećih nekoliko formulacija:

(1) društveno-ekonomski i politički razvoj u krilu kapitalizma doveo je do masovnih armija, što je bila posljedica uvođenja opšte vojne obaveze kao tekovine borbe za političko-pravne slobode građana, što je granice ratišta proširilo daleko van bitačne prostorije i onemogućilo da se rat može dobiti jednom, makar i krupnom bitkom;

(2) promjene u faktorima rata — ljudskom, materijalno-tehničkom i prostorno-vremenskom dovode i do promjene u načinu vođenja rata. U tom smislu tzv. kordonska strategija ustupa mjesto strategiji koncentracije i grupisanja snaga na težištu;

(3) sve te promjene uslovljavaju da se u praksi bitka, kao relativno odvojeni i gotovo pojedinačni sudar kojim se rješava ishod rata (kada se radi o generalnoj bici), pretvara u operacije.

Napokon, dolazimo do glavnog teorijsko-metodološkog problema čitave ove analize, a rekli bismo i ključnog pitanja o koje se spotiče predmetno-naučna utemeljenost operatike kao posebne grane ratne vještine. To je pitanje razlikovanja operacije i bitke, odnosno kriterijuma po kojem je oblik dejstva prerastao iz bitke u operaciju. U obrazlaganju stava da je proširivanjem prostora ratišta, povećanjem obima — masovnosti oružanih snaga i promjena u broju i kvalitetu ubojnih sredstava i sredstava pokreta i manevra postalo praktično nemoguće rat dobiti jednom ili u nekoliko bitki, autor nije uvjerljiv u stavu da je to krucijalni momenat koji je bitku zamijenio operacijama. Nema sumnje da je autor u pravu kada tvrdi da se više ne mogu u jednoj bici, pa ni u generalnoj, glavnoj, uništiti glavne snage protivnika, već samo u nizu operacija. Ali, zašto to ne bi bilo moguće u nekoliko, više ili koliko treba uzastopnih bitki. Zašto, dakle, dolazi do uzmaka bitke pred operacijom? U odgovoru na to pitanje autor je, pomalo, ostao „dužan”. Čitalac će la-

ko steći utisak da je on u prilog svojoj tezi faktički ponudio sve argumente koje je do sada utvrdila vojna teorija i koji su se kao iskustvo nametnuli kroz istoriju ratova. Ali, isto tako je izvjesno da hipoteza autora ne bi izdržala tzv. negativnu verifikaciju, tj. našlo bi se mnoštvo momenata koji se sadrže i u operaciji, u njenom najsavremenijem značenju, i u bici, kao relativno starijoj kategoriji, a to znači da je istraživanjem i promišljanjem operacije kao ratne pojave moguće identifikovati nekoliko karakteristika koje pripadaju pojmu bitke i, za određenje operacije, za razliku od bitke, imaju karakter negativne argumentacije. Zar autoru ništa ne govori činjenica da, i pored modaliteta i tzv. srednjih kategorija, zapadna vojna teorija ni do danas nije izgradila operatiku kao relativno samostalnu naučnu disciplinu ratne vještine. Bilo je prilika da se taj momenat i to stanje temeljitije kritički preispita ili barem da se postavi sa svim svojim teorijsko-metodološkim implikacijama.

Prilikom razvrstavanja dejstava u operacije autor prihvata složeni kriterijum (vidi str. 38), pod kojim on podrazumijeva cilj, viđ dejstva, način upotrebe snaga, način izvođenja i dr. Šta se može primjetiti? Kriterijum je autoru omogućio da razvrsta operacije po različitim obilježjima, što je on učinio veoma uspješno i gotovo bez ikakve, makar i formalno-logičke primjedbe. Ali, isto tako se može primjetiti da autor razvrstava operacije kada su one već tu pred nama, kada su konstituisane, tj. kada mi o tome imamo formiranu svijest. Pri tom, i dalje je bez odgovora pitanje zašto operacija a ne bitka. I dalje, zar je u ontološkom smislu i u spoznajnom pogledu za konstituisanje operacije značajniji dio sukoba (operacije) koji se odnosi na dovođenje snaga za borbu od same borbe i sudara. Star autora, po kojem se u prvom svjetskom ratu definitivno spajaju pokret i sudar, priprema i izvršenje (misli se na uporedno), nije dovoljno uvjerljiv argument za konstituisanje ratne operacije za razliku od bitke kao njoj slične ratne pojave. Ili ne barem za studiju ovakvih teorijskih aspiracija kakve ima studija „Nastanak i razvoj ratne operacije”. Napokon, od strane 39. ove studije postaje jasno da će autor veliki dio svojih razmatranja posvetiti razvojnosti operacije, te da je taj dio teme — problema veoma uspješno obradio.

Problem razvojnosti operacije, kako smo već istakli, general Ninković prati na reprezentativnom uzorku ratnih slučajeva u periodu od gotovo 200 godina. Čini to veoma uspješno, ako se izuzme glavni teorijski problem koji, na žalost, dosadašnja teorija nije dovoljno argumentovano obrazložila, a to je glavni momenat koji operaciju razlikuje od bitke, ali koji je dovoljno diskriminantan da se ta razlika vrlo jasno i vrlo precizno uoči. Nema sumnje da je autor

i tom pitanju dao svoj lični doprinos i to prije svega analizirajući razvojni put koji je operacija prošla od devetnaestog vijeka, prvog svjetskog rata, drugog svjetskog rata, do ratova savremenog doba. U tom razvojnem ciklusu operacije autor ispravno identifikuje dvije osnovne faze, i to:

(1) tezu opšteg razvoja operacije i njenog konstituisanja — od pojave prvih elemenata operacije u ratovima devetnaestog vijeka, do njenog definitivnog stupanja na ratnu pozornicu u prvom svjetskom ratu. Tada operacija potiskuje, kako to autor tvrdi, bitku sa svih ratišta. U toj fazi konstituišu se napadna i odbrambena operacija, ali je razvoj napadne operacije išao mnogo brže;

(2) faza od prvog svjetskog rata do danas, koja se karakteriše daljnjim razvojem konstitutivnih elemenata operacije, njenog sadržaja i obima, te njene naglašene specijalizacije, što dovodi do novih modela operacije.

Razvojnost autor smatra bitnom karakteristikom ove ratne pojave, što je, nema sumnje, istinito. Uz to, on nam otkriva i koji je činilac najviše doprinio razvojnosti operacije. To je materijalno-tehnički faktor, prije svega naoružanje, ali su razvojnosti operacije dale pečat i stalne promjene koje vrlo skokovito doživljava i ostala ratna tehnika.

3. O metodu analize nastanka i razvoja operacije kao ratne pojave

O metodu kojim je došao do saznanja autor vrlo malo ili gotovo nimalo izričito ne govori. Ne može mu se to pripisati u grijeh, tim prije što se o njegovom metodu može sasvim uspješno suditi na posredan način. Odmah na početku ovoga dijela osvrta da istaknemo da nam se veoma dopada način — metod na koji general Ninković odabira probleme i pitanja, kako ih raščlanjuje i kako odabira relevantnu praksu, te model na osnovu kojeg on izvodi zaključke o argumentima svoje teorijske hipoteze.

U uvodu u svoju studiju autor izlaže opšte značenje pojma operacije, koje u istraživačkom smislu ima funkciju generalne hipoteze. To značenje ga usmjerava na empiriju koju treba da analizira, ono je opšti okvir za organizovanje građe u vidu studije, a ona je i teorijski model za uključivanje saznanja, odnosno rezultata njegovih analiza. Ovakva globalna metodološka šema je obrazac kako treba da se vodi jedna analiza i jedno teorijsko razmatranje. S tim u vezi je i Ninkovićev odnos prema empiriji, odnosno prema istorijskoj ratnoj praksi. U metodološkom pogledu, njemu su na raspolaganju

bile tzv. sekundarne informacije o predmetu vlastite analize i od toga on nije mogao pobjeći. Ali, to što je rezultate početnog uvida u operacije kroz istoriju dobio već vrednovane u historiografiji ili teorijskim studijama njemu nije nimalo smetalo da na osnovu toga izlaže i vlastite teorijske refleksije, na jednoj strani, i da pravi i konstruiše i vlastiti empirijski model istraživanja ratne prakse u istoriji, na drugoj strani, te da na osnovu toga, primjenom historiografske metodologije i istorijsko-komparativnog metoda, u kombinaciji sa dijalektičkim analitičko-sintetičkim metodama, dođe do vrijednih i historiografskih i teorijskih rezultata. Smatramo da je vrlo uspješno i vrlo vješto koristio historiografski metod rekonstrukcije, što se može porediti sa *ex post facto* istraživanjima u društvenim naukama ili sa kvaziekperimentalnim nacrtima istraživanja empirije koja omogućava i nešto egzaktniji uvid u strukturu i karakteristike pojedinosti o kojoj je riječ.

O metodu autora na svoj način svjedoči sadržaj studije, njena globalna struktura, iako nam je poznato da se, u duhu maksističke tradicije, metoda istraživanja i metoda izlaganja mogu međusobno bitno razlikovati. Ipak, u teorijskim istraživanjima, metod je implicit i posredno dat u pitanjima i problemima odabranim za analizu i u načinu kako je vođen teorijski dijalog sa odranije poznatim teorijskim stavovima i sa novoutvrđenom empirijsko-teorijskom građom. Dakle, general Ninković svoju studiju organizuje u nekoliko osnovnih poglavlja.

(1) Začeci operacije u ratnim sukobima devetnaestog vijeka, u okviru kojeg analizira opšte društveno-političke, materijalne i vojnostrategijske uslove u kojima su se javili začeci operacije kao nove ratne pojave, Napoleonov pohod na Rusiju 1812. godine i njemačko-francuski rat 1870—1871. godine. Implicite, u samoj osnovi ovoga poglavlja sadržan je stav da se tek u devetnaestom vijeku može govoriti o činionicima koji omogućavaju da se operacija pojavi kao samostalna ratna pojava i taj stav, razumije se, na odmjeren način obrazlaže.

(2) Operacije u ratnim sukobima s početka dvadesetog vijeka, u kojem analizira uslove i činioce koji su opredijelili oblike i metode vođenja ratnih operacija, te bitne karakteristike sadržaja i načina izvođenja operacija. Autor smatra nesumnjivim da je operacija kao samostalna i posebna ratna pojava stupila na istorijsku pozornicu i da je preostalo samo da se ona teorijski analizira, a da je kroz istoriju stalno razvijana. Od ovoga poglavlja autor analizu razvoja operacije uglavnom vodi u okviru nekoliko globalnih indikativnih područja: a) razmjere operacije, b) sadržaj i struktura ope-

racije, c) grupisanje snaga, operativnog poretka i manevra u operaciji, d) upotrebu rodova u operaciji. Istina, kako se od ranih začetaka operacije približava savremenom dobu, autor uvodi i poneki novi elemenat, što je rezultat razvoja činilaca rata i oružane borbe, ali tom svom modelu ostaje dosljedan do kraja (vidi str. 40—49).

Svoje drugo poglavlje autor razmatra u dva dijela, i to: (a) operacije u prvom svjetskom ratu 1914—1918. godine, i (b) operacije u građanskom ratu u Rusiji 1918—1920. godine.

(3) Operacije u drugom svjetskom ratu 1939—1945, u kojem autor obrađuje: (a) kvantitativno-kvalitativne činioce razvoja operacije, kao što su naoružanje i ratna tehnika, veličina i struktura oružanih snaga, ratna doktrina i strategija; (b) opšte karakteristike vidovskih operacija; (c) pojedine vrste operacija, kao što su napadne, odbrambene, vazdušnodesantne, pomorskodesantne i druge operacije. Na različitim vrstama operacija autor testira svoj model bitnih odrednica operacije koje je izložio u svom drugom poglavlju: razmjere, struktura, grupisanje, način izvođenja. Može se zaključiti da mu model funkcionije u gotovo čitavom razmatranju.

(4) Operacije u narodnooslobodilačkom ratu u Jugoslaviji 1941—1945. godine, čine slijedeći sadržaj: (a) činioци i uslovi koji su opredijelili nastanak, razvoj i osnovne karakteristike operacije u NOR-u; (b) nastanak i opšte karakteristike operacija u NOR-u; (c) napadne, i (d) odbrambene operacije u NOR-u.

Uočljivo je da za vrednovanje operacija u NOR-u autor uvodi posebne kriterijume. Pri tome se, s pravom, zalaže za originalno vrednovanje, budući da se originalnim pokazuju mnogi sadržaji i karakteristike tog ratnog procesa. On se, s jedne strane, protivi da se NOR podvrgne teorijskoj determinaciji isključivo po načelima klasične vojne teorije. Na drugoj strani, on se protivi i potcjenjivanju kriterijuma koji važe za vojnu nauku uopšte. On je saglasan da su isti parametri određivali operaciju i u NOR-u kao i u drugim ratovima, ali da se pri njihovom vrednovanju mora uzimati u obzir i njihovo specifično značenje i funkcionisanje kao kriterijuma. Nema sumnje da je autor u pravu, ali mu se može zamjeriti da u dovoljnoj mjeri ne povlači razlike između organizovanja i povezivanja više bojeva i borbi radi ostvarivanja operativnog cilja i rezultata i operacije kao svojevrsnog oblika borbenog dejstva. Ne kažemo da se to posve zapostavlja, ali je razlika mogla biti znatno naglašenije istaknuta. Zaključujući izlaganje o operacijama u NOR-u, autor ih ovako karakteriše:

(a) kao najviši oblik borbenih dejstava operacija se u NOR-u javlja na njegovom početku, da bi u daljem toku rata bila osnovni način ostvarivanja krupnih operativno-strategijskih ciljeva rata;

(b) razvojnost je bitna karakteristika operacije u NOR-u, kao što su razvojne sve njegove odrednice. Razvoj se kretao od njenih najnižih stupnjeva razvijenosti snaga, prostorno-vremenskih odrednica i snaga koje su je vodile, do najkrupnijih operacija tipa drugog svjetskog rata. Ali, one su uvijek zadržavale svoju originalnost, a ona se ogledala prije svega u načinu grupisanja i upotrebe snaga: kombinovanje snaga na frontu i u pozadini i gotovo permanentan partizanski način dejstva;

(c) specifična vrsta operacija u NOR-u jeste partizanska i kombinovana partizansko-frontalna operacija. Šteta je što je autor ovoj vrsti operacije posvetio samo pola stranice, pa je tako sam sebe lišio mogućnosti da da puniji doprinos teorijskom rasvjetljavanju suštine i karakteristika operacije u NOR-u. A, bilo je i prilike i potrebe za to. Nerijetko se čuju mišljenja kako smo mi na kraju rata — u završnoj strategijskoj ofanzivi — vodili operacije frontalnog tipa. General Ninković ne nasijeda toj zamci, već ističe da smo vodili prevažno kombinovane operacije, ali to, na žalost, nedovoljno obrazlaže.

(d) još jedna karakteristika je izuzetno značajna, a to je popriličan nesklad između ciljeva i razmjera operacija i vatrene podrške i opšteg i posebnog odnosa snaga. Skoro redovna pojava je bila da su razmjere operacije znatno premašivale stepen i kvalitet vatrene podrške, a izvođene su gotovo uvijek u nepovoljnom odnosu snaga. Bila je prilika da se, upravo polazeći od te činjenice, pokuša prodrijeti u suštinu tog odnosa snaga kojeg najčešće ideološki naslućujemo prije nego što to razložno obrazložimo. Na žalost, autor je i ovdje ostao „dužan” čitaocu sa nešto istančanijim kriterijumima teorijskog mišljenja.

(5) u petom poglavlju studije razmatraju se „Operacije u nekim ratnim sukobima posle drugog svjetskog rata”. Od ratova, autor analizira četvrti arapsko-izraelski rat i vijetnamski rat. Čini to iz dva osnovna razloga (iako se tako izričito ne izjašnjava): (a) arapsko-izraelski rat je paradigma moderne ofanzivno-defanzivne operacije vođene po tipu klasične operacije munjevitog rata, u kojem obje strategijske doktrine pripadaju strategiji obaranja, a manevar koji primjenjuju je — jakim protiv jakih snaga. Takve ili slične operacije vodiće svaki agresor koji bude primoran da se koristi modelom kopneno-vazdušnih operacija; (b) vijetnamski rat 1960—1975. godine, na vijetnamskoj strani, isto je tako paradigma druge, suprotne, strategijske doktrine — doktrine iznuravanja, čiji je cilj izbjegavanje odlučujućeg sudara i neprestano iznuravanje nadmoćnijeg protivnika;

(6) svoja razmatranja autor završava poglavljem „Savremena teorijsko-doktrinarna gledanja na operaciju i tendencije njenog razvoja”. Upravo tim poglavljem cijela rasprava i cijela studija dobijaju puni smisao. Tek tu postaje jasno da autor nije podvrgao analizi tako bogatu istoriografsku građu samo radi istine o toj prošlosti, mada ni taj aspekt nije bez značaja, već upravo radi njenog značenja za budućnost. Tri pitanja dominiraju završnim poglavljem studije: (a) bitna činioci i uslovi koji opredjeljuju karakter savremene operacije i pravce njenog razvoja; (b) operacija kao oblik organizovanja i izvođenja borbenih dejstava prema savremenim doktrinarno-strategijskim konceptima, i (c) operacija u opštenarodnom odbrambenom ratu. Kao što se vidi, autor na kraju uvodi u analizu operaciju u ONOR-u, što je i teorijski i metodološki ispravan koncept. Tek kada analizira sve što može određivati operaciju u ONOR-u, dakle u budućnosti, on izlaže njenu teorijsku anticipaciju i to: ukazujući na uslove i mogućnosti njenog izvođenja u ONOR-u, osnovne činioce koji je determinišu, razmjere i sadržaje operacije u ONOR-u, osnove organizacije i komandovanja i, napokon, ukazujući na osnovna načela izvođenja operacije u ONOR-u.

Zaključujući ovaj dio rasprave, autor uočava slijedeće:

(a) operacija će biti i u budućim ratovima osnovni oblik planiranja, organizovanja i izvođenja borbenih dejstava. Autor kao da ne uočava da se nešto krupno zbiva u čitavoj strukturi i dimenzijama ratnog procesa, pa analogno tome i u odrednicama operacije. Mogućnost istovremenog udara po čitavoj dubini strategijskog rasporeda dovodi do totalizacije ratnog procesa sa tendencijom da se čitav rat pretopi u samo jednu bitku, bez ikakvih operativnih pauza. Nema sumnje, ako se to dogodi, a takvih indikacija ima, to bi unijelo mnoge promjene u strukturu i karakteristike operacije. Smatramo da taj aspekt razvojnosti operacije ne bi smio izmaći autoru takvog kova i u studiji sa takvim teorijskim aspiracijama kakve ima i autor i studija;

(b) operacija će se u budućnosti stalno dograđivati u svim njenim relevantnim obilježjima, čime se razvojnost opet ističe kao bitno svojstvo operacije. Razvojnost će rezultirati novom specijalizacijom operacije. Da je autor u pravu, pokazuju i sve novi i novi modeli savremenih operacija u savremenim ratovima;

(c) razvojnost u bitnim faktorima koji konstituišu operaciju kao oblik borbenog dejstva dovešće do njenih novih sadržaja i isto tako novih načina izvođenja.

Ako bismo na kraju ovog osvrta htjeli da istaknemo glavne razloge zbog kojih ovo djelo toplo preporučujemo našem čitaocu, ne bismo mogli mimoći slijedeće preporuke:

1. radi se o fundamentalnom djelu vojne teorije za oblast operacija i operatike, kakvo rijetko ko u svijetu ima, a u našoj vojnoj teoriji djela ovakve erudicije i o ovoj tematici uopšte nema;

2. djelo obuhvata bogatu historiografsku građu iz nekoliko značajnih i prelomnih perioda civilizacijskog razvoja (Napoleonovi ratovi, prvi i drugi svjetski rat, poslijeratni razvoj), koja je odigrala presudnu ulogu u konstituisanju vojne teorije uopšte u njenom savremenom izgledu pa, shodno tome, i naše vojne teorije;

3. za temu o kojoj je riječ, za nastanak i razvoj ratne operacije djelo ima enciklopedijsko značenje;

4. djelo će popuniti veliku prazninu koja se osjećala u nedostatku teorije o predmetnom i teorijskom utemeljenju operatike kao grane ratne vještine;

5. studija će znatno doprinijeti obogaćivanju nastavno-obrazovne literature šireg dijapazona interesovanja, a time i unapređenja nastavno-obrazovnog procesa u visokim vojnim školama;

6. konačno, studija generala Jove Ninkovića sama je sebi najbolja preporuka. Svojom dubinom promišljanja, širinom obuhvata, velikim brojem pokrenutih pitanja i problema, opštom teorijskom i metodološkom kultivisanošću razmatranja, nenametljivim i nepretencioznim stilom i jezikom izlaganja, ona će nesumnjivo pridobiti veoma širok krug čitalaca koje ova problematika interesuje.

Zbog svojih ukupnih kvaliteta, studija „Nastanak i razvoj ratne operacije” ubrzo će postati klasika naše vojne teorije i jedna od onih studija zbog koje nećemo pocrveniti pred svjetskom vojnonaučnom javnošću.

SUMMARY

A SIGNIFICANT CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE OPERATIONAL ART AS A BRANCH OF THE ART OF WAR

In a critical review of the study „Origination and Development of the War Operation”, written by Lt. General Jovo NINKOVIĆ, it is said that the work is a major contribution to the constitution of the operational art as the youngest branch of the art of war. The work has been in 1985 awarded the „22. decembar” reward — the highest recognition in the armed forces of the SFRY for a contribution to the development of the military science and the art of war.

The author of the study dwells mostly on the origins and development of the military operation through the war history. In order to make a foundation for theses presented in the study, the author analysed a selection of war operations and battles fought in different wars in the last 200 years.

The author had to solve several major methodological problems: (1) the absence of a relatively acceptable general definition of the concept of war operation, that could serve as a framework for new contents of that concept to be reached by research; (2) the absence of primary information on the object of research, since he had on his disposal, with the exception of the national liberation war, only secondary information on the contents and characteristics of the operation; (3) insufficiently developed theory of the operational art, that was limiting and impeding the theoretical generalization of results obtained by research and analyses.

The author has successfully overcome these difficulties and created one of the most valuable works of our modern military thought. The basic results presented in this work are: (1) the war operation originated as a consequence of the process of the war practice generally becoming increasingly complex in the epoch of capitalism, when massive and better equipped and armed armies appear; (2) a war can be no more won by winning a major battle only, since it now consists of several operations that, beside the clashes on battlefields or areas of operations, include also the increasingly significant elements of movement or mobility, i.e. of bringing of forces to the areas of their deployment or employment; (3) the war operation has been in the World War One finally recognized as a separate and specific war phenomenon; (4) as a result of the development of the technical-technological and above all of the material factor of war, as well as of the military organization, the operation as a war phenomenon has seen its full recognition and reaffirmation; (5) liberation and revolutionary wars are specific types of war and therefore operations in such wars differ by their elements from other types of war operations.

The author concludes that the development of the concept of operation is still in progress and that therefore the definitions of new types of war operations could be expected in the future.

UNE CONTRIBUTION IMPORTANTE A L'EDIFICATION DE L'ART DE L'OPERATION EN TANT QUE BRANCHE DE L'ART DE LA GUERRE

Donnant un aperçu critique de l'oeuvre du général de division Jovo Nin-ković, qui s'intitule comme "La naissance et le développement de l'opération de guerre", l'auteur du présent article estime que celle-ci représente l'une des contributions les plus importantes à la constitution de l'art de l'opération en tant que l'une des branches les plus récentes de l'art de la guerre. En 1965, cette oeuvre a valu à son auteur le Prix "Le 22 décembre" qui dans les forces armées de l'APY est considéré comme le plus haut titre de reconnaissance décerné à une oeuvre qui a contribué au développement de la science militaire et de l'art de la guerre.

Dans son étude, l'auteur traite essentiellement de la problématique de la création et de l'évolution de l'opération dans l'histoire des guerres. Face à ces deux problèmes scientifiques majeurs, l'auteur analyse les échantillons représentatifs des opérations de guerre et des batailles menées dans les guerres au cours de ces 200 dernières années.

Dans son étude, l'auteur a dû résoudre plusieurs problèmes majeurs d'ordre méthodologique: (1) inexistence d'une définition générale et relativement acceptable du terme de l'opération propre à servir de cadre et à bien distinguer les contenus nouveaux du terme auxquels l'auteur a pu aboutir par ses recherches; (2) inexistence d'informations primaires de l'objet de ses recherches étant donné que, exception faite de la guerre de libération nationale de Yougoslavie, il n'a pu disposer que des informations secondaires quant aux contenus et caractéristiques de l'opération qu'il a étudiés; (3) la théorie de l'art de l'opération étant mal développée présente des limites et rend difficile une généralisation théorique des résultats obtenus.

L'auteur de cette étude a pu surmonter avec succès toutes ces difficultés et a offert l'une des oeuvres les plus prestigieuses de notre pensée militaire moderne. Voici comment se résument ses principaux aboutissements: (1) l'opération de guerre est née en conséquence du fait que la pratique de la guerre était rendue complexe à l'époque du capitalisme avec l'apparition des armées massives dotées d'un armement et d'un équipement technique meilleurs; (2) il n'est plus question de l'emporter dans une guerre en gagnant une bataille générale du fait que le processus de guerre comprend plusieurs opérations qui, outre le conflit sur le champ de bataille, sur le théâtre d'opérations, suppose aussi le mouvement, c'est-à-dire l'introduction des forces dans la région même de leur utilisation; (3) c'est dans la Grande guerre que l'opération fut définitivement qualifiée d'un phénomène de guerre particulier; (4) sous l'influence du développement des techniques et des technologies, notamment du facteur matériel de la guerre, et grâce à une nouvelle organisation militaire, l'opération s'est pleinement affirmée en tant que phénomène de guerre. Par la même occasion, un tel développement a généré de nouvelles sortes d'opérations; (5) les guerres de libération et révolutionnaires étant les guerres d'un type spécial, les opérations qui y sont menées se distinguent par leurs éléments constitutifs de tous les autres types d'opérations.

А в конце своего произведения, автор констатирует, что операция находится в развитии и что в будущем можно ожидать новых видов операций.

РЕЗЮМЕ

ЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ ВКЛАД В СТРОИТЕЛЬСТВО ОПЕРАТИВНОГО ИСКУССТВА КАК ЧАСТИ ВОЕННОГО ИСКУССТВА

В критическом очерке о труде генерал-полковника Йово Нинковича „Возникновение и развитие военной операции“ сказано, что этот труд представляет собой крупный вклад в учреждение оперативного искусства как младшей отрасли военного искусства. В 1985 году этому труду присвоена награда „22 декабря“ — высшее признание за развитие военной науки и военного искусства в вооруженных силах СФРЮ.

Автор основное внимание уделяет проблематике возникновения и развития операции в истории войн. Чтобы ответить на эти две крупные научные проблемы, автор подвергает анализу представительный образец операций и сражений, веденных в войнах в течение последних 200 лет.

В своем научном труде автор был вынужден решать несколько крупных методологических проблем: (1) нехватку относительно приемлемого общего определения понятия операции, которое бы могло послужить рамками для разлучения новых содержаний понятия, которые он обнаружил в исследованиях; (2) нехватку первичных информации о предмете собственных исследований, учитывая, что у него, за исключением Народно-освободительной войны, в распоряжении находились только вторичные информации о содержании и характеристиках операций, представляющих предмет его изучения; (3) недостаточная развернутость теории оперативного искусства ограничивала и усложняла теоретическое обобщение полученных результатов.

Автор успешно справился с этими затруднениями и создал одно из самых ценных трудов нашей современной военной мысли. Основные результаты автора заключаются в следующем: (1) военная операция возникла, как следствие осложнения военной практики в целом в эпоху капитализма, когда появились массовые армии, лучше технически оснащенные и вооруженные; (2) войну уже нельзя выиграть в одном генеральном сражении, ибо процесс войны состоит из нескольких операций, содержащих, кроме столкновения на поле боя — операционном пространстве, и движение, т.е. выдвижение войск в районы использования; (3) операция окончательную классификацию как явление войны получила в первой мировой войне; (4) под влиянием развития технико-технологического, тем более материального фактора войны, а также и военной организации, операция как явление войны получила полное подтверждение. В то же время это развитие обусловило появление новых видов операций; (5) освободительные и революционные войны представляют собой отдельные виды войн, причем операции в таких войнах отличаются по своим составным элементам от других видов операций.

В конце автор делает вывод, что операция будет продолжать развиваться и также, что в будущем можно ожидать новых видов операций.